

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

6

שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • יום רביעי לסדר שמיני - פרה תשע"א

לצורך, זה מצוה, וכמו שכתב בספר חובת הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ד) שאין דבר שהוא בגדר רשות, אלא או מצוה או עבירה, כי אם הוא עושה דבר שיש בו צורך הרי זו מצוה, ואם יש במעשיו איזה דבר מיותר, אזי חבל על הזמן, ודאי אם הוא צריך לנוח זוהי מצוה, אבל מנוחה יותר מדי זה כבר חטא, וכיצד אפשר למדוד אם זה מצוה או חטא? כתוב במסילת ישרים פ"ט שצריכים לעשות כפי שמסתבר לפי דרך העולם, על זה סומכים וכך עושים.

אם כן יש בידינו עצה פשוטה כיצד יוכל אדם להיות שמח כל היום, אם יידע אדם שהוא עוסק במצוה כל היום, וכל מה שהוא עושה לצורך גופו ומשפחתו זוהי מצוה, אזי ממילא יהיה שמח מחמת קדושת המצוה, ולא יחשוב שהוא עוזר לבני משפחתו רק בלידת ברירה, שהוא מוכרח לטרוח בשבילם ומה הוא יכול לעשות, כביכול אם לא הייתה לו משפחה היה יכול לנוח ורק בגלל המשפחה הוא חייב לעבוד, אם אדם חושב כך, המשפחה היא מעין מטרד בשבילו, משמחתו הוא מוכרח לעבוד, וכי זה דבר נורמאלי? אדרבה, המשפחה נותנת לו זכויות.

וכפי שידוע ממרן החזון איש זצ"ל, שפעם אחת הגיע אליו אדם שרצה לעשות ביטוח חיים לעצמו בשביל בני משפחתו, ויעץ לו החזון איש שלא יעשה ביטוח חיים, כי שמא כל מה שהוא חי זה רק בזכות משפחתו, ואם המשפחה כבר תהיה בטוחה ולא יהיו צריכים אותו, שוב לא יהיו לו זכויות להמשיך לחיות, כמו שיש פתגם עממי 'כשצריכים את הגנב מורידים אותו מחבל התלייה', כי אפילו מי שגזרו עליו עונש מוות, אם צריכים אותו, מוותרים לו על העונש, כך אדם זה, שמא כל זכותו לחיות היא בשביל משפחתו, ואם יהיו בני המשפחה מסודרים בלעדיו בביטוח חיים, שוב לא יהיו צריכים אותו, ויאבד את זכותו לחיות, כך אמר החזון איש.

לכן אדרבה, אדם צריך לשמוח במה שיש לו משפחה שיכול לעזור להם, והעזרה לבני משפחתו זוהי תעסוקה שמשמחת אותו, וצריך לשמוח בשעבוד המשפחה שיש לו, כי זהו שעבוד לטובתו.

וכפי ששמעתי מאברך אחד (לרוב הנמצאים כאן אין זה נוגע למעשה, אבל כדאי לשמוע את הדברים שיש בהם חכמת חיים וחכמת הנפש על פי התורה) שהוא לומד בכלל שיש שם 'שמירת סדרים', מי שמאחר בכמה רגעים מפסיד או שאינו מרוויח, ורוב האברכים קשה להם מאד ואכפת להם מזה, וטוענים כי מה בכך שיאחרו בכמה רגעים לסדר, הלא הם צריכים גם לנוח, והם נלחצים מאד ממה שמוכרחים לבוא בזמן לסדר, כך סיפר לי אותו אברך, והוסיף ואמר כי הוא בעצמו שמח במה שמוכרח לשמור על הסדרים, כי זה נותן לו מרץ לבוא בזמן לסדר.

הבה נתבונן מה היא הסיבה לזה, מדוע יש אברך אחד ששמח במה שיש דבר שמכריח אותו לבוא מוקדם לסדר, ואילו האברכים האחרים נלחצים ועצובים מזה, מה ההבדל?

הסיבה היא פשוטה, מי שנהנה מהלימוד והלימוד משמח אותו, ממילא הוא רוצה יותר ליהנות, ולכן אם מכריחים אותו ליהנות הוא שמח, כי אדרבה, אם לא היה מוכרח היה שוכח לבוא בזמן, ועכשיו שהוא מוכרח ירוץ בוריות ויבוא מוקדם לסדר, ויתחיל את השמחה יותר מוקדם, אבל מי שהלימוד קשה לו ואינו שמח בלימוד, (יש כמה סיבות לזה, כגון אם אינו לומד לפי טבעו) אזי מילא הוא מחכה מתי ייגמר כבר הסדר, וכשהוא מתחיל את הסדר, אינו עושה זאת כי אם בלידת ברירה, מפני שאינו נהנה מזה.

וכך היא המידה גם בצרכי המשפחה, מי שאוהב לעשות חסד, ממילא הוא גם אוהב לעזור לבני המשפחה, ואוהב את התפקיד והשעבוד המוטל עליו, וכיוון שהוא אוהב את זה, הרי זו מצוה מאהבה, שהוא עושה חסד מתוך אהבת חסד, אבל מי שאינו מרגיש את הטוב שבו, אצלו אין זה אפילו לא מיראה, כי אינו עושה זאת מאהבה ולא מיראת שמיים אלא בלידת ברירה, וכמו עבד כנעני שמוכרח לעבוד את אדונו בלי לקבל פרס.

אם כן יש לנו דרך אחת להמשיך את השמחה כל השנה, אם יודעים את המציאות ומאמינים בה זוכרים שכל מה שעושים במשך היום לצורך הגוף או לצורך המשפחה או לצורך מישוהו אחר, הכל זה מצוה, והמצוה נותנת לי עולם הבא, ואני אוהב את זה, אם אדם מרגיש כך והוא באמת מאמין בזה, אזי ממילא כל היום הוא שרוי בשמחה, כי הוא מרגיש שהוא עוסק במצוה כל הזמן, וקדושת המצוה משמחת אותו, שמחה של מבקשי השם, לכן ממילא הוא שמח כל היום.

אנו רואים שהצדיקים תמיד שמחים, מדוע הם שמחים? מפני שאינם חושבים על עצמם, אלא חושבים כל הזמן מה אני חייב לעשות, וכיצד אני יכול עכשיו לעזור לאחרים.

נשאלתי היום על ידי תלמיד אחד, כיצד אפשר להמשיך אחר הפורים את השמחה של חודש אדר, שהיא לא סתם שמחה שאין בה תכלית אלא שמחה של מצוה, מה הם העצות להמשיך את השמחה.

כתוב "ישמח לב מבקשי השם", והזכרנו כמה פעמים את הקושיא המובאת בסידור הגר"א, שהרי מי שמבקש הוא מחפש ומשתדל ועדיין לא קיבל את מה שביקש, וכיצד הוא שמח לפני שקיבל את מה שהוא צריך? והתשובה מבוארת בפירוש שיח יצחק שם, "כי בכל העניינים מי שמבקש איזה דבר, אם לא השיג הדבר ההוא הנה היה עמלו לריק. לא כן מבקשי השם, הבקשה בעצמה היא תכלית נשגב שהוא ההתקרבות אליו יתברך", ע"כ. מבקשי השם זה משהו אחר, לא כמו מי שמבקש גשמיים שכל זמן שלא מצא את מה שביקש אינו שמח, ואמנם יש לו מרץ והוא משתדל בכל הכוח ומקווה להשיג, אבל כל זמן שלא השיג את מבוקשו עדיין אינו שמח, לא כן מבקשי השם שהביקוש עצמו זה דבר שמשמח, כך המציאות.

והטעם לזה יש לפרש על פי מה שמבואר ברוח חיים (בתחילת פרקי אבות) "כי בעת יעלה על רעיוני איש לעשות מצוה נעשה רישומו למעלה ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה וסוכך באברתו והאדם בתווך והוא לו לעזר ולסעד לגומרה כי הוא יושב כמו בגן עדן ממש מקום קדוש". אדם שמבקש השם במחשבה, וכל שכן בהשתדלות במעשה, מכיוון שיש לו שאיפה קדושה לתורה ולמצוות, מיד הוא כבר מתקדש בקדושה של המצוה הזאת, והטעם בזה יש לפרש על פי מה שאמרנו (קידושין מ, א) אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, אדם שמתקדש זה שינוי בכל מהותו, והקדושה נוסכת בו שמחה והרגשה מאד נעימה, לכן כתוב "ישמח לב מבקשי השם", כי השאיפה לקדושה מקדשת את האדם, והקדושה נותנת הרגשה נעימה מאד.

כמו שאדם שעושה מעשה טוב, הרי הוא שמח מאד ומרגיש הרגשה נעימה מאד, מי שאוהב לעשות חסד ועושה חסד מתוך אהבת חסד מרגיש מאושר בזה, והשמחה היא מחמת הקדושה של עשיית המצוה, שהרי אם לא היה הוא בעצמו עושה את החסד, אלא אדם אחר היה עושה זאת במקומו, בוודאי לא היה שמח כל כך כמו שמח בעשיית המצוה בעצמו, וכמדומני שראיתי כתוב הטעם לזה כי אף על פי שמח הוא במה שקיבל השני את מבוקשו, כי הוא מרחם עליו ורוצה בטובתו, מכל מקום אינו שמח כמו אם היה עושה בעצמו, מפני שכשעושה בעצמו מעשה חסד, הרי הוא מתקדש בקדושת המצוה, והמעשה הטוב מקדש אותו, וכמו שמוזכרים בתפילה "וקידשתנו במצוותיך", "קדשנו במצוותיך", כי קיום המצוה מקדש את האדם, ומחמת הקדושה הוא שמח.

אבל עדיין צריכים אנו לדעת, כיצד אפשר להמשיך שתהיה שמחה תמידית, אף על פי שקדושת התורה והמצוות נותנת שמחה, הרי קשה להיות עוסק כל הזמן עם עסק של קדושה, ויש זמנים שמתעייפים ומוכרחים לישון ולנוח, וכיצד שייך שמחה של מצוה בזמנים שלא עוסקים בקדושה?

אכן כפי שכבר דיברנו פעם, הרי כתוב ברמב"ם (הלכות דעות ג, ג) דבר פשוט מאד, שאדם שכל מעשיו לשם שמיים, אזי גם שנתו ואכילתו נחשבים כחלק מעבודת השם, כי כל מעשיו שהוא עושה לצורך הגוף, הם הכשר מצוה כדי שיהיו לו כוחות לעבודת השם, וכל מה שהגוף צריך, שהם ארבעה צרכים המבוארים בספר החינוך (תפח) מזון, שינה, מנוחה, ושמחה, אלו הם דברים הנצרכים לבריאות הגוף, אדם צריך שמחה עם מצב רוח טוב, וכמו שכתוב (משלי יח, יד) "רוח איש יכלכל מחלהו", ורואים אנשים חולים רח"ל שמעסיקים אותם עם דברים המשמחים שגורמים להם להשתחרר ממצבם, כי השמחה נותנת כוחות להתגבר על כל המחלות, לכן צריכים שמחה, שהיא מחזקת את הגוף ונותנת לו כוחות.

וכבר אמרו חז"ל (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק, תורה ומעשים טובים, תפילה ודרך ארץ, ופירש"י כי דרך ארץ היינו, "אם אומן הוא לאומנותו, אם סוחר הוא לסחרותו, אם איש מלחמה הוא למלחמתו", וכיוצא בזה שאר כל צרכי הגוף, הם בכלל דרך ארץ, והם מהדברים הצריכים חיזוק, כי הגוף צריך להיות בריא בשביל עבודת השם, שיוכל לקיים את כל התרי"ג מצוות. גם מה שאדם חייב לעזור לבני משפחתו, הרי זו מצוה גדולה מאד שהוא עושה חסד עם המשפחה, וגם פריעת בעל חוב מצוה, נמצא שהוא עוסק במצוה כל היום כולו.

וכל צרכי הגוף אפילו בשביל עצמו הם הכשר מצוה, כדי שיוכל אחר כך לעסוק בכל המצוות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו, כל מה שאדם עושה

להמשיך את שמחת האדר כל ימות השנה, בסייעתא דשמיא, צריכים
סייעתא דשמיא לזה, והבא ליטור מסייעים אותו.

החיזוק בזמני רפיון

נאמר בסוף השיעור היומי, יום חמישי י"ח אדר ב' תשע"א

בעצם צריכים לשבח את הציבור, שידעו את המעשים הטובים שהם עושים,
כי בדרך הטבע אחרי פורים יש רפיון, זה דבר נורמאלי, אף אחד לא בא
בקושיות מדוע יש רפיון, גם בשיבה רואים שיש רפיון, זה דבר מובן, אבל
השאלה הנשאלת היא כיצד יש כאלה שאין להם רפיון? מה ההבדל ומה נשתנו
הם מאחרים? הלא גם הם ילודי אישה, מדוע לאחרים קשה להמשיך בחיזוק,
והנמצאים כאן לא מרגישים את הקושי? זה לא נובע רק מצדקות או מיראת
שמיים, כי היראה אינה מספקת להביא לידי שמחה בתורה, וכיצד יש כאלה
ששמחים ורגועים בלי להרגיש כלל את סוף הזמן? התשובה אחת היא, כי
הלימוד מעניין אותם! דבר שמעניין אינו קשה, וכפי שרואים אצל ילדים
קטנים שמתעצלים לקום בבוקר, וכשיש טיול הם קמים בזריזות לפני כולם, כי
זה מושך ומעניין, ודבר שמעניין אינו קשה.

והנה כתוב בפסוק בנסיעתם הראשונה של ישראל מהר סיני "וייסעו מהר
השם" (במדבר י', לג), ומצינו בגמרא (שבת קטז, א) כי פרשת יהיה בנסוע הארון
יש לה סימניות מלמעלה ומלמטה כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות
שנייה, וכתבו התוספות שם כי פורענות הראשונה היא מה שאמרו במדרש
שנסעו מהר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, וכן כתב הרמב"ן על התורה (שם
י', לה) כי החטא שנסעו מהר סיני בשמחה זה היה הפורענות, שאמרו כמה קשה
היה לנו ללמוד תורה בהר סיני, ושמחו שעכשיו יוכלו לנוח מעט מעמלם.

טבע זה של תינוק הבורח מבית הספר קיים לא רק בתינוקות אלא גם
באנשים מבוגרים, וכפי ששמעתי בילדותי מבעל מוסר שאמר שיכול להיות
'אכצני יאריקער אינגל' - בן שמונים והוא ילד, כל אחד יש לו טבע של אהבת
המנוחה, ואינו צריך להיות דווקא ילד לזה, אלא שאצל ילדים קטנים זה בולט
כי אין להם עול שמחייב אותם, אבל ה"יתינוק" הזה קיים אצל כל אחד ואחד
ומתעורר בו מעט לפעם, בפרט בסוף הזמן שאז יש רבים שמתעורר אצלם
טבע אהבת המנוחה, אבל יש כאלה שה"יתינוק" אינו משפיע עליהם, כי הלימוד
מושך אותם.

וכתוב בירושלמי (ברכות ט, ה) "אם ראית את הבריות שנתייאו ידיהן מן
התורה מאד, עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם". לכן בזמנים שיש
בהם רפיון, מי שעוסק בתורה נוטל שכר כנגד כולם, וכדוגמת מי שמתחזק
בעסק התורה בימי שישי ושבת, שהם זמני רפיון אצל רבים, זוכה לסייעתא
דשמיא והצלחה מיוחדת, כי זהו זמן של רפיון שמקבלים בו סייעתא דשמיא,
וכך היא המידה אצל המתחזקים בתורה ונמנעים מרפיון בסוף הזמן.

ואמנם דבר פלא הוא מה שנסעו מהר סיני בשמחה, שהרי הם בני דור
המדבר שראו את האמונה בחוש, וכמו שהובא בפירוש"י על הפסוק (דברים ד,
לה) "אתה הראת לדעת כי השם הוא האלוקים אין עוד מלבדו" שפתח להם
שבעה רקיעים וראו שהוא יחיד, והיה זה לאחר שראו את גילוי השכינה
במשכן, כמו שכתוב (שמות מ, לח) "כי ענן השם על המשכן יומם ואש תהיה
לילה בו", והיו רואים את האש ואת העננים, וכנסעו מהר סיני גם כן היו
מוקפים מכל הצדדים בענני כבוד, אף על פי כן נסעו מהר סיני בשמחה כתינוק
הבורח מבית הספר, וכפי הנראה זהו מפני שכל הגדול מתברר יצרו גדול הימנו
(סוכה נב, א), וכל זמן שהיו בהר סיני שהוא מקום השכינה לא הרגישו קשיים,
אבל אחרי שנסעו מהר סיני וכבר נסתלקה הקדושה, התחזק היצר הרע,
והתעורר בהם הטבע של תינוק הבורח מבית הספר.

**אם כן ודאי מי שממשיך בסדרי הלימוד כרגיל ומשתתף בשיעורים גם
בסוף הזמן, הוא בדרגה שאין כאן "וייסעו מהר השם", שכל הזמן
נמצאים בהר השם ומרגישים את הר השם, ודאי זהו המשך ה"מרבנים
בשמחה" של חודש אדר, אם חושבים על זה אפשר לשמוח שמחה של
מצוה, זה נקרא עבודת השם בשמחה, שהעבודה משמחת, והתורה גם כן
עבודה היא, עבודת השם בשמחה.**

לעילוי נשמת מרא דארעא דישראל
מרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל
נלב"ע י"ט אדר ב' תרצ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
- הונצח על ידי אחד מנכדיו -

וכמו שזכורני מהתקופה הראשונה שהגיע לשיבה מרן הגרא"מ שך זצ"ל
(בשנת תשי"ב) שפעם אחת נכנס להיכל הישיבה באחד הסדרים ושאל אותי עם
מי אפשר לעשות פה טובה, והלך וחיפש עד שמצא נער מסכן יתום מ"בתי
אבות" שהיה זקוק לעידוד, וניגש אליו למקומו [לא שלח לקרוא לו אלא ניגש
אליו בעצמו] ועמד לדבר איתו חצי שעה בלימוד, על מה הוא חשב? כיצד אפשר
לעשות חסד עם מישהו! הרב שך עם אהבת התורה שלו והתמדה כזאת, נפנה
לחפש כיצד אפשר לעשות חסד עם מישהו, והיה מאושר בזה, כי לא עשה זאת
בלית ברירה, אלא מתוך שמחה, ישמח לב מבקשי השם.

**למעשה, כל דבר שיש בו ביקוש השם זה משמח, תורה, מחשבות של
אמונה והנהגה של אמונה, התנהגות לפי האמונה, והתנהגות לפי מידות
טובות, נותנת הצלחה ואושר ושמחה וקדושה. יש הרבה דוגמאות לזה,
אך נתעכב כעת על דוגמא אחת פשוטה מאד.**

הנה יש מנהלי בתי חרושת, שיש להם הרבה פועלים, הם המעבידים ויש
תחתיהם עובדים, ועל פי רוב העובדים שונאים את המעביד, מפני שהעובד
מרגיש שהמעביד לא מתחשב בו, ואינו נותן לו את היחס כמו שצריך, כי
המעביד צריך בעיקר את הרווח הכספי, בזה הוא מעוניין, והעובד מקבל שכר
מועט וחי בצמצום, לעומת המעביד שרוצה בעיקר את התפוקה והרווחים שלו,
לכן על פי רוב היחסים בין עובד למעביד אינם יחסים טובים, העובד אינו אוהב
את המעביד, והמעביד אינו אוהב את העובד.

אבל יש מקרים אחרים, שהעובדים אוהבים את המעביד והמעביד אוהב
אותם, אם הוא מתייחס אליהם טוב ונותן להם הרגשה טובה, ומשתדל כמה
שהוא יכול שיהיה טוב להם ונוח להם, ואמנם הוא גם מרוויח את פרנסתו,
אבל יחד עם זה הוא טוב אוהב את הבריות ומתייחס אליהם בטוב.

וידוע כי אחרי המהפכה ברוסיה, כל עשיר היה אחת דתו להמית, והתירוצ
לזה היה שוויון זכויות ומעמדות לעניים ולעשירים, כי רוסיה היא ארץ עשירה
עם שטחי ענק ואוצרות טבע עשירים מאד, ומדוע שיהיו עשירים המנצלים את
העניים, ומהפכת הקומוניזם באה להפקיע ממונם של העשירים, ולתת שוויון
זכויות שכולם יהיו שותפים ברכוש, והיו נכנסים לבית חרושת ושולחים את
בעל הבית לסיביר או הורגים אותו ולוקחים את כל רכושו, והיו פועלים
ששמחו בזה מפני ששנאו את המעביד, אבל היו גם מקומות שבהם הפועלים
נלחמו למען המעביד ולא הניחו לפגוע בו, מפני שהיה מתייחס אליהם בטוב
והם אהבו אותו, כך מרוויחים על ידי אהבת הבריות.

אמנם בדרך הטבע, המעביד אינו מתייחס כראוי לעובדים שמתחתי, והדבר
נוגע גם בהוראה, כפי שידוע לי מבית ספר "בית יעקב", שיש מערכת שעות
ללימודי קודה וחול לכל המקצועות, והחכמה מיוחדת היא לסדר את השעות
בצורה נוחה לכל המורות, שיהיו שעות רצופות לכל מורה ולא יהיו ימים עם
שעות רבות מדי וכיו"ב, בפרט בבית ספר גדול קשה מאד לסדר זאת באופן
מושלם שכל המורות תהיינה מרוצות, ומנהלות שדואגות רק לבית הספר אינן
מתחשבות במורות גם אם השעות לא מתאימות להן, אבל יש מנהלות
שמתחשבות ונותנות יחס טוב למורות, והכרתי מנהלת שהשקיעה מחשבה רבה
לסדר את השעות באופן שכל המורות היו מרוצות, ובמשך הזמן העלו אותה
לדרגת מפקחת, שמקבלים על זה משכורת גדולה יותר עבור פחות שעות,
והרוויחה ממה שנהגה בטוב עם המורות.

כלל הדברים, כשהולכים עם מידות טובות תמיד מרוויחים, ואם מתנהגים
שלא במידות טובות, אף אם סבורים שכן הצדק, בסוף מפסידים מזה, כך זה
בדרך הטבע, וגם בהשגחה, עבור זכויות של מידות טובות נוטנים שכר בעולם
הזה, כי שכל מידות טובות הוא בעולם הזה, וכמבואר במשנת אלו דברים
(פאה א, א) שהוזכרו שם בעיקר דברים שבין אדם לחברו, שאדם אוכל
פירותיהן בעולם הזה.

וחשבתי לבאר הפסוק (תהלים צז, יא) "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה",
כי הנה 'אור זרוע לצדיק' הכוונה על אור שבעת הימים, והיינו אור שאינו נמצא
עכשיו, אלא זורעים ואחר כך הוא צומח, כי בעולם הזה עוסקים בזריעה,
'הזורעים בדמעה' - יש יצר הרע, אך לבסוף - 'ברינה יקרו', והאור הזרוע, אור
שבעת הימים, אינו עכשיו אלא לעתיד לבוא. אך 'לישרי לב שמחה' - ישרי לב
היינו בעלי מידות טובות, שהמידות הטובות הם ישרות הלב, אצלם השמחה
קיימת מיד, ואמנם יש גם שמחה שהיא 'זרועה' לעתיד לבוא, אצלם השמחה הגדולה
שלעתיד לבוא כמשהו חתן על כלה ישיש עליך אלוקיך, אבל כבר עכשיו יש
להם שמחה על ידי המידות הטובות, אור של שמחה של מבקשי השם.

וכמו שהביא באגירת הגר"א בשם מדרש "על כל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו
זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער", אור הגנוז הוא
בעולם הבא, אבל כבר מיד בעולם הזה יש גם כן אור של שמחה, ישמח לב
מבקשי השם, עבור רגע אחד שאדם חוסם פיו, ומה היא חסימת הפה? כמו
שצריכים לחסום בהמה, "לא תחסום שור בדישו", כשהשור רוצה לאכול אז
חוסמים אותו שלא יאכל, כך אם יש לאדם חשק לדבר משהו, יצר הרע של
לשון הרע, או אונאת דברים שעלול לפגוע במישהו, והרי הוא מתגבר וחוסם
את פיו שלא לדבר, אזי זוכה לאור הגנוז לעולם הבא, וכבר מיד יש לו את
השמחה של מבקשי השם.

**אלו הם הדרכים לשמחה של מצוה, אינני אומר חידושים אלא דברים
פשוטים, וכל מי שניסה פעם ראה שכן היא המציאות, בדרך זו אפשר**